

МЕТА, ЗАВДАННЯ ТА ФУНКЦІЇ НАГЛЯДУ І КОНТРОЛЮ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Актуальність статті полягає в тому, що забезпечення режиму законності та правопорядку у трудовій галузі є фактично неможливим без здійснення ефективного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Саме останні дві категорії виступають яскравими прикладами активних юридично значущих дій, які передбачають реалізацію низки заходів організаційного, управлінського, правового характеру, тощо. Разом із тим, здійснення нагляду і контролю не є явищем хаотичним, адже він реалізується із певною метою, досягненню якої має передувати вирішення певних завдань та реалізації відповідних функцій. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, охарактеризовано мету нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. Здійснено розмежування понять мета та завдання. Відповідно до окресленої мети, у статті сформульовано перелік ключових завдань нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю. Безпосередньо функції нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю, на наше переконання, мають спільний зміст, адже в обох випадках характеризують засновані на нормах трудового законодавства України напрямки реалізації контрольної-наглядової діяльності, яким притаманна окрема група методів, засобів та способів. Водночас, перелік таких функцій буде принципово протилежним, адже обумовлюється змістом, метою і завданнями окремо контрольної та окремо наглядової діяльності. Зроблено висновок, що мета, завдання та функції контролю та нагляду за дотриманням законодавства про працю показують багатовекторність та складність юридичних інститутів. В першу чергу, вони мають високе теоретичне значення, адже, по-перше, показують особливість та специфіку регулювання праці з боку держави; по-друге, викривають прогалини у правовому регулюванні праці та надають можливість їх вирішення та вдосконалення; по-третьє, визначають вектори із підвищення рівня захищеності та гарантованості прав та законних інтересів суб'єктів трудових правовідносин. З іншого боку, мета, завдання та функції контролю та нагляду за дотриманням законодавства про працю виділяють позитивне практичне значення цих інститутів, показуючи, що вони спрямовані не тільки на пошук та покарання винних у вчиненні порушень трудового законодавства суб'єктів, але й на вдосконалення та розвиток національного сектору праці та формування правового поля, котре не допускає негативних проявів.

Ключові слова: контроль, нагляд, дотримання законодавства про працю, трудова сфера, трудове право.

Постановка проблеми. Забезпечення режиму законності та правопорядку у трудовій галузі є фактично неможливим без здійснення ефективного нагляду та контролю за додержанням законодавства про працю. Саме останні дві категорії виступають яскравими прикладами активних юридично значущих дій, які передбачають реалізацію низки заходів організаційного, управлінського, правового характеру, тощо. Разом із тим, здійснення нагляду і контролю не є явищем хаотичним, адже він реалізується із певною метою, досягненню якої має передувати вирішення певних завдань та реалізації

відповідних функцій. Саме дослідженню останніх і буде присвячено представлене наукове дослідження.

Стан дослідження проблеми. В умовах сьогодення проблематика здійснення нагляду та контролю у різних сферах суспільного життя, досліджувалась у роботах: Д.М. Бахраха, Н.В. Богданова, Г.О. Замченко, П.М. Каркача, О.І. Лисяка, І.Є. Марочкіна, Л.М. Москвича, О.В. Прилуцького, С.С. Студенікіна, В.Г. Татаряна, В.І. Чечерського та багато інших. Втім, незважаючи на значні теоретичні здобутки, вчені досить поверхнево розглядали питання

саме нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.

Саме тому метою статті є встановити мету, завдання та функції нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження, варто відзначити, що поняття «мета» та «завдання» є взаємодоповнюючими категоріями. Так, слово «мета» тлумачиться, як: 1) те, до чого прагнуть, що необхідно здійснити; 2) кінцеве бажання, прагнення, намір, те чого хтось намагається досягти [1, с. 136]. Завдання – це також цілі, втім вони є значно меншими за обсягом та більш чітко визначеними. Так, якщо мета (цілі) мають стратегічний характер, то завдання – тактичний, оскільки саме завдання впливають на обрання форм, способів та методів дії (поведінки) суб'єктів, що їх виконують. Слідуючи такою логікою, можна констатувати, що кожне окреме завдання може слугувати проміжною метою, для досягнення якої вибудовується власна система завдань. Тобто завдання завжди є похідними від мети, а мета задається суб'єктивно, виходячи із соціальних потреб [2, с. 98; 3, с. 35-36].

З визначеного можна зробити висновок, що мета – це комплексна кінцева, заздалегідь визначена ціль, «main event» до якої рухається певний процес, його кінцева, завершальна точка. Завдання є складовою частиною мети – її поточні цілі, які необхідно виконати, заради кінцевого результату. В науці, як правило, мета і завдання контролю та нагляду визначаються з урахуванням сфери застосування цих різновидів діяльності. О.І. Лисяк оцінюючи особливості контрольної-наглядової діяльності професійних спілок дійшла висновку, що мета їх наглядової діяльності – це усунення виявлених порушень законності та вживання заходів для їх недопущення у майбутньому [4, с. 12].

Аналізуючи конституційно-правовий статус органів прокуратури в Словаччині, Польщі, Чехії та Україні, В.І. Чечерський визначив, що метою прокурорського нагляду є сприяння законному виконанню кримінального рішення; контролювати, щоби визначені засоби впливу діяли за своїм призначенням; забезпечити координацію та уніфікацію практики різних органів, які беруть участь у виконанні покарань та інших примусових заходів, що обмежують особисту свободу особи [6, с. 138].

Аналізуючи контроль саме в сфері трудового права, С.М. Бортник, К.Ю. Мельник, Л.В. Могілевський та Є.Ю. Подорожній наголошують на

тому, що метою контролю є перевірка дій роботодавця не лише з точки зору їх відповідності трудовому законодавству, а й їх оцінки з позиції доцільності та ефективності, з урахування передового досвіду організації роботи у галузі, в даній місцевості. Дана мета включає в себе цілий ряд завдань, до яких відноситься: отримання фактичних даних про стан об'єктів контролю; вжиття на підставі отриманих даних заходів із запобігання правопорушенням; надання допомоги у поновленні законності й дисципліни; встановлення причин та умов, які сприяють порушенню вимог правових приписів; вжиття заходів щодо притягнення до юридичної відповідальності винних осіб [6, с. 331].

Таким чином, метою нагляду і контролю за додержанням законодавства про працю є забезпечення дотримання режиму законності всіма учасниками трудових та тісно пов'язаних із ними правовідносин. Відповідно до норм Конституції, належний рівень функціонування трудової сфери та царювання в ній режиму, коли кожен суб'єкт неухильно дотримується вимог законодавства про працю і не порушує їх, є обов'язком держави, яка за допомогою доступних їй механізмів регулює суспільну сферу та забезпечує ключові людські права. З цього приводу існує ще одна конституційна норма, а саме стаття 3 Основного Закону де вказано: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [7].

Зважаючи на вищевикладене, законність в трудовій сфері та неухильне дотримання законодавства про працю залежить від якості виконання, у першу чергу, державою своїх обов'язків із забезпечення трудових прав та інтересів людей, а також можливості повно і безперешкодно реалізовувати конституційно гарантовану можливість заробляти на життя, а вже після цього від правомірної поведінки безпосередньо суб'єктів правовідносин за даним напрямом.

Концентруючи увагу на цьому, завданнями нагляду за дотриманням законодавства про працю України, на наш погляд, є: 1) забезпечення правильності та відповідності положенням законодавства України роботи суб'єктів державної влади із забезпечення та захисту прав і законних інтересів суб'єктів трудових правовідносин; 2) виявлення порушень законодавства України в цілому та трудового законо-

давства, зокрема, в роботі суб'єктів державної влади із забезпечення та захисту прав і законних інтересів суб'єктів трудових правовідносин; 3) координація піднаглядних об'єктів, виправлення допущених у їх роботі прогалин, що призвели до порушення норм та вимог трудового законодавства; 4) модернізація та вдосконалення діяльності суб'єктів державної влади із забезпечення та захисту прав і законних інтересів суб'єктів трудових правовідносин.

В свою чергу мета контролю полягає у забезпеченні відповідності роботи підприємств, установ та організацій, що використовують найману працю, вимогам трудового законодавства, а також її ефективності і доцільності з огляду на технічні, економічні, соціальні та інші особливості конкретного типу трудової діяльності. Складовими частинами даної мети виступають наступні завдання (цілі) контролю за дотриманням трудового законодавства: 1) проведення систематичного аналізу діяльності підконтрольного об'єкту, а також оцінки ефективності у досягненні ним функціональних цілей; 2) виявлення та припинення порушень трудового законодавства в роботі підприємств, установ та організацій, що використовують найману працю, а також під час реалізації трудових прав та обов'язків працівниками та роботодавцями; 3) притягнення винних у вчиненні порушень трудового законодавства суб'єктів до юридичної відповідальності та забезпечення виправлення негативних наслідків цих порушень; 4) формування та надання пропозицій щодо удосконалення діяльності підконтрольних підприємств, установ та організацій, а також забезпечення таких умов їх роботи за яких порушення трудового законодавства матимуть мінімальний характер.

Наявність вказаних завдань, обумовлює спеціальний набір функцій нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю. Так, слово «функція» походить від латинського терміну «functio», яким позначалося кілька понять: виконання, службовий обов'язок, сплата податків [8, с.272]. Таким чином, поняття «функція» несе в собі значення вектору цілеспрямованої дії, який визначає набір методів та засобів реалізації якоїсь діяльності. На прикладі правової сфери функція – це напрям дії права на суспільно-правові відносини, якому притаманна власна методологія правового регулювання.

Безпосередньо функції нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю, на наше переконання, мають спільний зміст, адже в обох

випадках характеризують засновані на нормах трудового законодавства України напрямки реалізації контрольно-наглядової діяльності, яким притаманна окрема група методів, засобів та способів. Водночас, перелік таких функцій буде принципово протилежним, адже обумовлюється змістом, метою і завданнями окремо контрольної та окремо наглядової діяльності.

Отже, нагляду за дотриманням законодавства про працю притаманні наступні функції:

1) правоохоронна. Напрямок діяльності уповноважених державних органів в рамках якого вони реалізують надані їм владні повноваження, а також засоби, заходи та методи для виявлення та реакції на порушення трудового законодавства, прав та інтересів суб'єктів трудових правовідносин, а також належної роботи державного апарату із забезпечення трудового сектору в цілому;

2) регулятивна функція. В процесі здійснення нагляду за дотриманням законодавства про працю відбувається вираження державної волі відносно фактів порушення законодавства про працю, або питань організації та вдосконалення роботи державних органів за цим напрямом. Вираження державної волі має форму нормативно-правового документу із відповідним ступенем юридичної сили, який несе в собі вимоги щодо піднаглядного об'єкту з питань допущених порушень або вдосконалення його діяльності;

3) інформаційна функція. Останньою функцією нагляду за дотриманням законодавства про працю на яку слід звернути увагу, є інформаційна, сутність якої полягає у формуванні уповноваженими наглядовими органами якісного інформаційного поля про належну та законну поведінку суб'єктів трудових правовідносин, неможливість порушення останніми положень законодавства про працю, а також міри відповідальності за подібні порушення. Створення цього поля відбувається крізь поточну роботу наглядових установ, які видають нормативно-правові акти та здійснюють публічну реакцію на порушення законності в сфері праці.

В свою чергу, функції контролю за дотриманням законодавства про працю включають в себе:

1) виховну функцію. Як діяльність, спрямована на перевірку відповідності роботи підприємств, установ та організацій, що використовуються найману працю, нормам трудового законодавства, контроль сприяє удосконаленню внутрішньо-управлінських процесів та форму-

ванню у суб'єктів трудових відносин стійких переконань про недопустимість порушення правових норм в процесі своєї діяльності;

2) інноваційна функція. Зазначений функціональний напрям поєднує в собі аналітично-інформаційні методи, які націлені на: по-перше, детальне вивчення отриманої під час здійснення контрольної діяльності інформації про зміст, особливості, специфіку функціонування підконтрольного об'єкту, а також причини допущених порушень; по-друге, формування висновків про організаційно-управлінські шляхи подолання прогалин у роботі підконтрольного об'єкта з метою її вдосконалення;

3) захисна функція. В рамках даного напрямку використовуються заходи, засоби та способи націлені на безпосереднє виявлення порушень норм трудового законодавства та техніко-правових вимог щодо конкретних видів праці, припинення цих порушень та притягнення винних у їх вчиненні суб'єктів до юридичної відповідальності;

4) управлінська функція. В трудовій діяльності також має місце управління, яке виникає не тільки між працівником та роботодавцем, але й суб'єктами контролю та підприємствами, установами та організаціями, що використовують найману працю. За таких умов контроль отримує характер інструмента, що допомагає тримати управлінську систему в «тонусі», стимулюючи логічність та правильність діяльності всіх учасників трудових правовідносин, її відповідності вимогам трудового законодавства та нормативам певного різновиду праці. Через це, управлінська функція контролю за дотриманням законодавства про працю виражена в тім, що наслідком його здійснення є надання підконтрольному суб'єкту вказівок щодо удосконалення відповідних аспектів його діяльності з метою виправлення порушень, а також перевірка якості та повноти їх виконання.

Висновки. У підсумку проведеного наукового аналізу варто зазначити, що мета, завдання та функції контролю та нагляду за дотриманням законодавства про працю показують багатовекторність та складність юридичних інститутів. В першу чергу, вони мають високе теоретичне значення, адже, по-перше, показують особливість та специфіку регулю-

вання праці з боку держави; по-друге, викривають прогалини у правовому регулюванні праці та надають можливість їх вирішення та вдосконалення; по-третє, визначають вектори із підвищення рівня захищеності та гарантованості прав та законних інтересів суб'єктів трудових правовідносин. З іншого боку, мета, завдання та функції контролю та нагляду за дотриманням законодавства про працю виділяють позитивне практичне значення цих інститутів, показуючи, що вони спрямовані не тільки на пошук та покарання винних у вчиненні порушень трудового законодавства суб'єктів, але й на вдосконалення та розвиток національного сектору праці та формування правового поля, котре не допускає негативних проявів.

Список використаної літератури:

1. Конопльов В.В. Організаційно-правові механізми підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ: дисертація. Харків: Кримський юридичний інститут ХНУВС. 2006. 413 с.
2. Шилов В. В. Цілі та завдання профілактичного напрямку діяльності органів прокуратури. *Наше право*. 2014. № 8. С. 94-99.
3. Фелик В.І. Адміністративно-правове забезпечення профілактичної діяльності Національної поліції України: дисертація. Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ. 2017. 479 с.
4. Лисяк О.І. Правові форми участі профспілок у регулюванні трудових відносин: автореферат. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2004. 20 с.
5. Чечерський В.І. Конституційно-правовий статус органів прокуратури в Словаччині, Польщі, Чехії та Україні (порівняльно-правове дослідження): дисертація. Ужгород: Ужгородський національний університет. 2006. 206 с.
6. Трудове право України : підручник / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; [С. М. Бортник, К. Ю. Мельник, Л. В. Могілевський та ін.]. Харків, 2019. 408 с.
7. Конституція України: закон від 28.06.1996 №254к/96-ВР // *Офіційний вісник України*. 2010. №72/1. Ст.2598.
8. Гриценко С. П. Латинська мова й основи римського права : навч. посіб. К. : Центр навчал. літератури, 2005. 336 с.

Kucher O. V. The purpose, tasks, and functions of supervision and control over compliance with labor legislation

The relevance of the article lies in the fact that ensuring the regime of legality and law and order in the labor sector is actually impossible without effective supervision and control over compliance with labor legislation. It is the last two categories that are vivid examples of active legally significant

actions, which involve the implementation of a number of measures of an organizational, managerial, legal nature, etc. At the same time, the implementation of supervision and control is not a chaotic phenomenon, because it is implemented with a certain goal, the achievement of which must be preceded by the solution of certain tasks and the implementation of the corresponding functions. The article, based on the analysis of scientific views of scientists, describes the purpose of supervision and control over compliance with labor legislation. A distinction has been made between the concepts of goal and task. In accordance with the outlined goal, the article formulates a list of key tasks of supervision and control over compliance with labor legislation. Directly, the functions of supervision and control over compliance with labor legislation, in our opinion, have a common meaning, because in both cases they characterize the directions of implementation of control and supervision activities based on the norms of the labor legislation of Ukraine, which are characterized by a separate group of methods, means and ways. At the same time, the list of such functions will be fundamentally opposite, because it is determined by the content, purpose and tasks of separate control and separate supervisory activities. It was concluded that the purpose, tasks and functions of control and supervision of compliance with labor legislation show the multi-vector nature and complexity of legal institutions. First of all, they have a high theoretical value, because, firstly, they show the peculiarity and specificity of labor regulation by the state; secondly, they expose gaps in the legal regulation of labor and provide an opportunity to solve and improve them; thirdly, determine the vectors for increasing the level of protection and guarantee of the rights and legitimate interests of the subjects of labor relations. On the other hand, the purpose, tasks and functions of control and supervision of compliance with labor legislation highlight the positive practical significance of these institutions, showing that they are aimed not only at finding and punishing subjects guilty of violations of labor legislation, but also at improving and the development of the national labor sector and the formation of a legal field that does not allow negative manifestations.

Key words: control, supervision, compliance with labor legislation, labor sphere, labor law.